

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ УКРАЇНИ ТА ІРАКУ

Метою нашого дослідження є вивчення вікових особливостей сприйняття сучасного образу світу в студентській молоді України та Іраку, їх порівняльний аналіз.

Актуальність дослідження в першу чергу зумовлюється запитами практики, оскільки світосприймання людини визначає її ставлення до соціальних процесів, що відбувається в суспільстві, до навколишніх, самого себе, стилю життя в цілому. При взаємодії людини зі світом утворюється особлива психологічна реальність – образ світу або картина світу. Від того, як люди сприймають світ, яка картина світу формується в їхній свідомості, залежить і їхня "модель потрібного майбутнього".

Для уточнення методологічних позицій нашого дослідження нам необхідно більш детально розглянути поняття "образ світу" і "картина світу", встановити схоже і відмінне між цими поняттями, а також взаємозв'язки між ними. Для цього зупинимось на категорії "картина світу" та "образ світу". Аналіз наукових джерел показує, що образ світу привертає увагу багатьох дослідників. Дослідження в цьому напрямі проводили Є.Ю. Артем'єва, Г.А. Берулава, Ф.Ю. Василюк, Б.М. Величковський, В.П. Зінченко, Е.О. Клімов, О.М. Леонт'єв, В.С. Мухіна, В.Ф. Петренко, В.В. Петухов, С.М. Симоненко, С.Д. Смирнов та інші вчені.

У психологічній науці, як і в інших науках, не існує однозначного розуміння цих категорій. У цілому можна виділити наступні тенденції: "образ світу" і "картина світу" – тотожні за своїм змістом поняття; категорія "картина світу" трактується як більш широка категорія порівняно з "образом світу"; картина світу - це змістова сторона образу світу, тобто його результат, і відповідно, більш вузьке за своїм змістом поняття. Категорія образу світу значуща для розкриття особливостей свідомості людини через контекст етносів, культур, ментальностей і т. ін. Різні підходи до розуміння образу світу розкривають його залежність від різноманіття зовнішніх та внутрішніх змінних.

Починаючи з 60-х років ХХ ст., проблема картини світу розглядалася в рамках семіотики під час вивчення первинних моделювальних систем (мови) і вторинних моделювальних систем (міфу, релігії, фольклору, поезії, прози, кіно, живопису, архітектури тощо). Культура при цьому підходить трактується як "не успадкована пам'ять колективу", і її головним завданням визнається структурна організація довколишнього світу, що знаходить свій вираз у моделі (картині) світу.

В своїй концепції "Образу світу" О.М.Леонт'єв показує що проблема сприйняття має бути поставлена і розробляється як проблема психології образу світу. Будь-яка річ первинно покладена об'єктивно – в об'єктивних зв'язках предметного світу; що вона – повторно – подає себе також і в суб'єктивності, чуттєвості людини, і в людській свідомості (у своїх ідеальних формах). З цього треба виходити і в психологічному дослідженні образу, процесів його породження і функціонування [6;7].

Звертаючись до людини, до її свідомості, О.М. Леонт'єв уводить поняття п'ятого квазівиміру, в якому відкривається людині об'єктивний світ. Це - смислове поле, система значень, що проявляються у вербальних та невербальних знаках та символах.

У формуванні картини світу беруть участь усі сторони психічної діяльності людини, починаючи з відчуттів, сприймань, уявлень і закінчуючи вищими формами мислення і самосвідомістю людини. Образ світу виникає в різних актах світовідчуження, світовідчуття, світобачення, світосприймання, світоуявлення, світооцінки, світоз'ясування, в таких переживаннях світу як цілісність, в актах світодії, тощо [2]. На думку сучасного дослідника означеної проблеми С.М.Симоненко, поняття "картина світу" і "образ світу" є тісно взаємопов'язаними і похідними один від одного. Якщо розглядати смислову зв'язку: "картина світу" – активність суб'єкта – "образ світу", то образ світу суб'єкта діяльності є похідним до "картини світу" і це можна розглядати як розпредмечування картини світу суб'єктом. Але існує, вважає науковець, й інша смислова зв'язка: образ світу - активність суб'єкта - картина світу, тобто, у процесі континуального створення образу світу суб'єкта діяльності виникає індивідуальна (приватна) картина світу, як похідна образу світу, як його змістова складова, як процес опредмечування навколишнього світу. У такому разі можна говорити про співтворення суб'єктом діяльності загальної картини світу, розглядаючи його як механізм континуальності розвитку глобальної картини світу. Таким чином, картину світу можна розглядати як похідну початкового глобального образу світу, що лежить в основі світобачення людини, як його змістову сторону, як результат духовної діяльності людини. За такого підходу "картина світу" постає як суб'єктивний образ об'єктивної реальності і входить у клас ідеального, яке, не припиняючи бути образом реальності, опредмечується в знакових формах, у той же час, не відображаючись повністю ні в одній із них [8;9]. Картина світу як регулятив людської життєдіяльності має широкий простір дії не тільки у свідомості, у психіці, у людському дусі, але й у всьому тому, регулятором чого вона є, - у поведінці людей, матеріально-тілесній практиці, продуктах культури, тощо. Без картини світу неможливим виявилось б людське спілкування і взаєморозуміння. Завдяки картині світу, як базисному компоненту ментальності людини, відбувається взаємодія знання і поведінки людей у суспільстві, проникнення в духовні світи один одного. Перетин духовних світів людей відбувається за рахунок того, що існує загальна для них система світовизначення. Розрив у розумінні починається при зміні глобальних картин світу – зміні "оптики" для "внутрішніх" очей людини, коли новий умогляд дає і нову очевидність (вираз С.Є. Нікітіної), тобто коли зміна інтерпретативного ключа приводить до нових інтерпретацій світу [2].

Таким чином, загальна картина світу може служити своєрідним посередником у комунікативному процесі, забезпечуючи їх взаємопроникнення та толерантність. Виходячи із цього розуміння, у ряді досліджень вона трактується як реконструкція значення. І таке є можливим, якщо біля тих, що спілкуються, виникає єдине смислове поле, у межах

якого здійснюється смисловий рух. Загальна картина світу служить своєрідним посередником не тільки при взаєморозумінні індивідів, але і при контакті різних сфер людської діяльності та культури – філософії, науки, мистецтва тощо.

Базисним матеріалом для картини світу є категоріально-семантичний рівень (шар) тієї або іншої культури. На думку А.Я. Гуревича, "вбирання", сприйняття цих категорій і уявлень має неусвідомлений характер, хоча можуть бути присутні елементи контролю з боку правлячих груп над свободою інтерпретації деяких категорій і понять, відмінних від загальноприйнятої їх інтерпретації. Ці категорії, семантика культури відображені в мові, а також в інших знакових системах (мова мистецтва, науки, релігії) – "мислити про світ, не користуючись цими категоріями, так само неможливо, як не можна мислити поза категоріями мови" [3].

Отже, ми бачимо, що привласнення загальної картини світу є результатом всієї духовної активності людини, яка включає як споглядальні форми відзеркалення, матеріальну сферу розуміння, так і несвідоме, підсвідоме, надсвідоме в психіці людини. На наш погляд, необхідно виділити різні рівні відображення реальності в картині світу, як рівень вербальних знакових систем, так і рівень невербальної семантики, зокрема іконічної семантики. Поглиблення пізнання вимагає зняття модальностей і полягає в такому знятті, тому наука не говорить мовою модальностей, ця мова в ній знищується. У картину світу входять невидимі властивості предметів: а) аномальні – що відкриваються практикою, експериментом, мисленням; б) "надчуттєві" – функціональні властивості, якості, такі, як "вартість", які в субстраті об'єкта не містяться. Вони-то і представлені в значеннях [1].

Суб'єктивний образ світу має базову, інваріантну частину, загальну для всіх її носіїв, та варіативну, що відображає унікальний життєвий досвід суб'єкта. Інваріантна частина формується в контексті культури, відображаючи її систему значень і сенсів. Мінливість її визначається тією соціокультурною реальністю, в яку занурена людина. Реалії сучасного світу ускладнюють використання традиційних патернів культури внаслідок його мінливості. Тому кожне нове покоління "створює" такий образ світу, який дозволяє йому адекватно адаптуватись у світі і адекватно впливати на цей світ [1].

Індивідуальна картина світу виникає як результат, продукт активності суб'єкта з розпредмечування продуктів культури і несе в собі проекцію його діяльності, що перш за все виявляється в динамізмі світлобачення цього суб'єкта. Динамізм картини світу знаходить своє відзеркалення в її будові, де наявні шари з різних світлобачень, у синтезі духовно-індивідуальної і культурно-історичної субстанції. У цьому виявляється активне, творче начало картини світу.

Однією з основних ознак (властивостей) картини світу, враховуючи наочний характер людської діяльності і мислення, є її наочність. Специфіка наочності картини світу полягає не в її тілесній "сенсуальній очевидності, а в можливості виразу певних ідей, категорій через різні прийоми їх візуалізації". Більшість образів в картині світу має візуальний характер, але необхідно відзначити, що достатньо широко представлені і аудіальні образи.

З поняттям наочності картини світу пов'язані особливості гомогенності як просторово-часової однорідності зображення. Візуалізація картини світу може відбуватися відповідно до різних принципів прямої або зворотної перспективи, де на одній площині зображаються події, які сприймаються з однієї точки зору тих, хто їх спостерігає, або зображення, де від однієї площини постають зображення з різних часів і різних місць [8]. Оскільки картина світу не є закінченим образом світу, їй притаманна особлива пластичність, рухливість, поліваріантність.

Візуальний образ являє собою певний тип зорових образів, що володіють властивістю наочності, але має свою специфіку, що відрізняє його від усіх видів чуттєвих образів. Передача свого індивідуального розуміння, створення образу світу можлива за допомогою візуальних образів [8; 9]. Наочний образний код завдяки просторовим властивостям може організовувати інформацію, що не володіє просторовими характеристиками. Візуальні образи як специфічні способи кодування, відмінні від вербального, досліджувалися в роботах Б.Ф.Ломова (1986). А.А. Гастева (1990), С.М.Симоненко (2005) та інших учених.

Специфіка наочного образу візуального мислення полягає в тому, що він відображає відносини між об'єктами за допомогою візуалізації, через встановлення різних наочних зв'язків і властивостей (просторові зв'язки є одним із його видів). На думку В.П. Зінченко "візуальний образ є образом не "відображеним", а "створеним" [4]. Завдяки здатності візуалізації, саме "невидиме, умоглядне, глибинне" на рівні підсвідомості стає наочним. Жодна сучасна наукова картина світу, не говорячи вже про художні картини світу, не обходиться без наочності різного рівня вираження. Отже, властивість наочності можна віднести до найістотніших властивостей картини світу. Та і саме поняття "картина світу", "образ світу", "світлобачення" за своєю природою нерозривно пов'язані з "баченням", спогляданням, візуалізацією, наочними формами мислення. Людина дивиться на світ не тільки крізь призму свого індивідуального досвіду, але перш за все крізь призму суспільного досвіду. Візуальне мислення є одним з механізмів об'єктивування форм буття ідеального, до якого і належить картина світу як глобальний суб'єктивний образ об'єктивного світу, який зароджується й існує у свідомості людини й у більш глибинних шарах її психіки, що не об'єктивувалися. Шляхом створення наочних метамоделей картини світу за наслідками первинної (в мові) і вторинної раціоналізації (у філософії, науці тощо) візуальне мислення сприяє об'єктивуванню картини світу. Інакше це можна сказати так: знання, мислення не відокремлені від процесу формування чуттєвого образу світу, а входять в нього, додаючись до чуттєвості [4].

Проблема специфічності образу "свого" світу у певного покоління і онтогенетичного віку – реальність, яка постійно змінюється. Саме "свій" образ світу, що включає усвідомлюваний і неусвідомлюваний рівень, безпосередньо впливає на регуляцію всієї життєдіяльності людини і відіграє визначальну роль у розвитку особистості.

Центральним новоутворенням юності є самовизначення, як професійне, так і особистісне, передбачає сформованість на високому рівні психологічних структур і, перш за все самосвідомості і Я- концепції. Процес знаходження ідентичності відбувається протягом юнацького віку та представлений значними змінами самосвідомості, а саме, когнітивної та емоційної його сторін і системи саморегуляції особистості. Юнацький вік характеризується більшою (порівняно з підлітковою) диференційованістю емоційних реакцій і способів вираження емоційних станів, а також

підвищенням самоконтролю [5]. У кожний момент сприйняття світу в юнацькому віці, одночасно отримується знання про деяке явище, оцінюється і визначається їх майбутнє ставлення до нього, тобто вони створюють установку на свою подальшу поведінку.

Мета емпіричної частини дослідження полягала у виявленні вікових особливостей сприйняття сучасного образу світу в студентської молоді Іраку та України та їх порівняльному аналізі. У нашому дослідженні приймали участь 300 досліджуваних. Всі вони є студентами вищих навчальних закладів м. Одеси та м. Києва, а також 150 досліджуваних-студентів різних вищих навчальних закладів Іраку. Вік досліджуваних від 17-ти до 23-ох років (першого, третього та п'ятого курсів). Виходячи з означеної мети, в дослідженні використовувалися такі емпіричні методи, як: спостереження, аналіз продуктів діяльності, метод експертних оцінок, з метою виявлення культурно-специфічних особливостей образу світу, проективна методика "Символ", проективний тест "Картина світу" та інші.

Методика "Символ" Л.А.Снігур (модифікація С.М. Симоненко). Інструкція "Перед Вами лежить коробка кольорових олівців та простий олівець. Ними Ви будете користуватися при виконанні завдання. Також перед Вами лежить аркуш паперу (А4), візьміть його в руки і повторюйте за мною те, що я буду показувати Вам, крок за кроком (лист ділиться на 9 частин). В інструкції давалися завдання намалювати "символ життя", "символ країни", а також те, що є більш та менш важливим за це, негативним та позитивним відносно означених символів.

Отже представимо та проаналізуємо отримані дані, за методикою "Символ" у досліджуваних – студентів України та Іраку.

Розглянемо візуальні образи в малюнку "Символ життя". Аналізуючи результати дослідження українських студентів, нами було виділено 22 категорії. Серед них найбільшу перевагу набули такі: "Кохання", "Родина", "Квіти" та "Щастя". Рідше за всі, зустрічалися такі категорії, як: "Земна куля", "Гроші", "Голуб", "Воронка", "Сімейні почуття". Аналізуючи саме малюнки, які були названі вище виділеними категоріями, ми можемо відмітити, що під назвою "Кохання", було зображено переважно серце, але також були намальовані і закохані, природа, сонце та символ мужності та жіночності. Намальовані квіти мали переважно філософський підтекст. Тобто квітка – це життя, і так як і рослинам, людині потрібні сприятливі умови для існування. Аналізуючи кольори, які були обрані для зображення символів, маємо відмітити, що переважали червоний, зелений, блакитний; зустрічалися також жовтий, помаранчевий, рожевий. Квітки зустрічалися навіть різнокольорові. Взагалі отримували перевагу "веселі" кольори, чорний, коричневий, сірий не мали місця навіть у "Воронці", яка частіше пов'язана саме з цими кольорами.

Аналіз результатів дослідження студентів з Іраку, дав змогу виділити 37 категорій. Серед них частіше інших зустрічалися категорії: "Кохання", "Сонце, світло", "Свобода", "Ірак – символ мого життя" і "Наука". Рідше за інші зустрічалися візуальні образи: "Люблю працювати", "Висоти Іраку", "Ірак – сад", "Після мене хоч потоп", "Змій душить Ірак", "Дерево в пустелі", "Я не люблю тюрму". Аналізуючи саме малюнки, котрі були названі вище вказаними категоріями, ми можемо відмітити, що під назвою "Кохання" частіше всього зображалися серця, а також квіти та пари закоханих. "Свобода" – розірвані кайдани, ланцюги, що сковують мапу Іраку, відкриті клітки, птахи, які символізують свободу. Аналізуючи кольори, котрі були використані в малюнках, можна відмітити, що домінування відтінків світлих або темних тонів немає, рисунки зображалися переважно у стриманих тонах.

На другій сторінці аркуша, у центральному квадраті, знаходяться малюнки із зображенням "Символу країни". Аналізуючи результати одержані на вибірці українських студентів, нами було виділено 23 категорії. Серед них найбільшу перевагу набули такі: "Символіка країни", "Поле, пшениця", "Рідне місто". Рідше за всі, зустрічалися такі категорії: "Багатство", "Закон і порядок", "Прогресу немає", "Незалежність", "Хочу в жити в сильній країні", "Хороший керівник", "Ляпас", "Зірка" та "Поневолення". Це ті категорії малюнків, які у досліджуваних асоціюються з країною, в якій вони живуть. І як вони вважають, ці малюнки дають їй характеристику. Як приклад, у малюнку "Хочу в жити в сильній країні", мається на увазі, що зараз країна, в якій він, чи вона живе, не є сильною. А в категорії "Поневолення" мається на увазі те, як ця людина себе почуває в країні, в якій живе.

Аналізуючи саме малюнки, які були віднесені до категорії "Символіка", ми можемо відмітити, що тут безпосередньо були зображені символи нашої країни це – герб та прапор.

Аналіз результатів дослідження іракських студентів, дав змогу виділити 33 категорії. Серед них частіше інших зустрічались категорії: "Ірак – мій дім", "Ірак у моєму серці", "Ірак як сонце, світло, свіча", "Прапор, мапа". Рідше інших зустрічались малюнки, що відносяться до категорії: "Ірак, згасла свіча", "Життя, життя через смерть", "Ірак як лікарня", "Знищення прапору", "Ірак – ріка".

Вище (відносно малюнка "Символ країни"), знаходяться малюнки, які несуть зміст більш загального й важливого, відносно символу країни.

Аналізуючи результати дослідження українських студентів, нами було виділено також 23 категорії. Серед них найбільшої ваги набули такі: "Дружба з іншими країнами", "Стабільна економіка, достаток", "Народ" та "Свобода". Рідше зустрічались такі категорії: "Райдуга", "Хороша медицина", "Повага", "Грошова купюра", "Жовч", "Пісня" і "Роз'єднаність". Аналізуючи малюнки, названі вище виділеними категоріями, можемо відмітити, що під цими назвами були зображені малюнки безпосередньо символами, знаками, назвою країни і їх символікою ("Дружба з іншими країнами"). Змістом цих образів є більше бажане, тобто те, чого зараз немає, чого бажає в нашій країні молодь. А ось малюнок, який був названий "Жовч", та зображений у вигляді плями - це навпаки, те, що досліджуваний бачить у країні, і чого хотів би позбутися.

Нижче стосовно образу "Загальне й важливе", знаходяться малюнки, які несуть зміст менш значущого відносно символу країни. Аналізуючи результати, нами було виділено 25 категорій. Серед них найбільшу перевагу набули такі: "Екологія", "Туризм", "Здоров'я", "Дім, їжа" та "Традиції". Рідше зустрічались такі категорії, як "Вступ до НАТО", "Євро – 2012" та "Дружба".

Аналізуючи саме малюнки, які були названі вище виділеними категоріями, ми можемо відмітити, що під назвою "Екологія" простежувалось те, що в нашій країні забруднена екологія, і вони вважають це недоліком, який треба

виправити. "Туризм" – як те, чим країна може пишатись, як наші пам'ятки, які захоплюють тощо. Під назвами "Вступ до НАТО" та "Євро – 2012" були намальовані позитивні сторони того, що принесуть нашій країні ці заходи, наприклад були зображені хороші дороги та прибутки.

Справа від малюнка "Символ країни", знаходяться малюнки, які несуть зміст позитивного до символу країни.

Аналізуючи результати, нами було виділено 24 категорії. Серед них найбільшу перевагу набули такі, як: "Діти", "Легке життя", "Життя", "Радість". Рідше зустрічалися такі категорії: "Прагнення", "Здобутки минулого", "Належність до групи", "Інтелект", "США", "Європа", "Ще не все втрачено". Аналізуючи малюнки, які були названі вище виділеними категоріями, ми можемо відмітити, що тут вже надається перевага більш яскравим, "теплим" кольорам. Під назвами "Життя", "Радість" зображувалися квіти, райдуга, посмішки, сонце, тобто те, що, на думку опитуваних, може підняти настрій і все те, що дозволяє насолоджуватись життям. Під категорією "Легке життя" простежується теж філософський зміст, ми вже зустрічали такі малюнки в символах життя. Тут мається на увазі ставлення людей, тобто намальовані посмішки, радісні обличчя які несуть зміст – "усміхніся проблемі і вона вже не буде здаватися тобі такою складною". Всі вони несуть зміст того, що хоче бачити сучасна молодь у нашій країні, у майбутньому.

Зліва від "Символу країни", знаходяться малюнки, які несуть зміст негативного відносно символу країни. Нами було виділено 21 категорію. Серед них найбільшу перевагу набули такі: "Погана влада", "Криза", "Борги", "Бруд, безладдя", "Відсутність любові". Згідно з останніми політичними обставинами в країні перше, що спадає на думку сучасній молоді, це ті речі, про які так багато говорять у засобах масової інформації, і в кожного формується своя думка з цього приводу. Так, ми бачимо на малюнках кого, наприклад, молодь вважає добрим політиком, а кого, навпаки, поганим, тут також далися взнаки донедавні вибори в країні. Якщо говорити про кольори, які обиралися для малювання, то тут ми простежуємо вже відому нам тенденцію з "Символу життя". Тобто в категорії негативне обираються більш темні кольори.

Аналіз візуальних образів, що створили іракські студенти показав, що вище за значенням малюнка "Символу країни", знаходяться малюнки, змістом яких є загальне і важливе, відносно символу країни. Було виділено 39 категорій. Серед них частіше зустрічались категорії: "Мир, безпека", "Очі, що дивляться на нафту Іраку", "Молитва за Ірак", "Суверенітет". Аналізуючи кольори, котрі були вибрані для зображення образів у цій категорії, можемо відмітити, що тут немає домінування певних відтінків, є достатньо змішанні кольори.

Нижче малюнка "Символ країни", знаходяться малюнки, змістом яких є менш значуще відносно символу країни. Нами було виділено 40 категорій. Серед них часто зустрічались образи: "Теплий дім, Ірак – мій дім", "Ірак зелений, природа, гори". Рідше інших зустрічались образи: "Федерація", "Добро/зло", "Ірак – бідний", "Візит потомства Пророка Мухамеда", "Рятувальний човен", "Ірак хоче свободи", "Влада людини".

Зліва від символу країни знаходяться малюнки того, що є негативним. Було виділено 36 категорій. Серед них категорії: "Знищення, вбивство", "Темнота, страх", "Сльози, кров", "Тюрма", "Екстремізм".

Справа від образів "Символ країни", знаходяться малюнки зі змістом позитивного відносно символу країни. Аналізуючи результати, нами було виділено 37 категорій. Серед них найбільшу перевагу набули такі: "Родина. Кохання", "Щастя. Радість", "Довіра. Взаєморозуміння". Рідше зустрічались такі категорії: "Свобода", "Відпочинок", "Мир, спокій", "Дерево життя". Аналізуючи малюнки, які були названі вище виділеними категоріями, ми можемо відмітити, що під назвою "Родина, кохання", було зображено саме родину, батьківську і свою майбутню, кохання також зображалося у вигляді серця та закоханих. Образи-концепти "Вода, дощ", "Світло, сонце", "Толерантність" – зображені у вигляді квітки, "Релігія, віра", "Молитва" – намальована молитовна книга. Аналізуючи кольори, необхідно відмітити, що переважали "яскраві" "теплі" тона, що логічно для даної категорії образів.

Слід відмітити, що в студентів і України й Іраку символи життя тісно переплітаються із символами країни. Можна говорити про те, що прослідковується патріотизм і бачення себе, свого життя невіддільно від своєї країни, у безпосередньому зв'язку з нею, вболівання за її проблеми, сподівання на краще та радість від позитивного.

Аналіз візуальних образів – малюнків, названих вище виділеними категоріями показав, що студенти зображають не тільки символіку своєї країни, торкаються глобальні проблеми всього світу, своєї країни і людей, що живуть у ній. Також яскраво простежується безпосереднє співвіднесення себе зі своєю країною, і переживання проблем своєї країни як своїх особистих проблем, проблем своєї сім'ї.

Узагальнюючи означене, можна говорити про патріотичність молодого покоління України та Іраку.

Проаналізувавши отримані результати за методикою "Символ" можемо зробити наступний висновок. Конструювання особистістю символу власного життя і символу своєї країни розглядається нами як життєтворчість. Аналіз символу свого життя і символу країни в їхньому взаємозв'язку сприяє поглибленню розуміння змісту ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді, її світобачення.

Перспективним напрямом нашого дослідження поставленої проблеми є подальший поглиблений аналіз одержаних результатів дослідження за іншими методиками, що використані в дослідженні та узагальнення результатів з метою побудови тренінгової програми толерантності для студентів України Іраку.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Артемьева Е.Ю.* Основы психологии субъективной семантики / Е.Ю. Артемьева. – М.: Наука, 1999. – 350с.
2. *Величковский Б.М.* Современная когнитивная психология / Б.М. Величковский. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1982. – 336 с.
3. *Гуревич А.Я.* Категории средневековой культуры / А.Я. Гуревич. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М.: Искусство, 1984. – 350 с.

4. *Зинченко В.П.* Живое знание / В.П. Зинченко. – Самара: Изд-во Самар. гос. пед. ун-та, 1998. – Ч. 1. – 248 с.
5. *Крайг Г.* Психология развития / Г. Крайг. – СПб.: Питер, 2001. – 992 с. – (Серия "Мастера психологи").
6. *Леонтьев А.Н.* Избранные психологические произведения: В 2-х т. / А.Н. Леонтьев: т. П. – М.: Педагогика, 1983. – 320 с.
7. *Леонтьев А.Н.* Психология образа / А.Н. Леонтьев // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 14. – Психология, 1979. – № 2. – С. 3-13.
8. *Симоненко С.М.* Психологія візуального мислення: стратегіально-семантичний підхід / С.М. Симоненко. – Одеса: ПНУ АПН України, 2005. – 320 с.
9. *Симоненко С.М.* Аналіз категорії "Образу світу" та "Картина світу" у контексті дослідження візуально-мисленневих стратегій / С.М. Симоненко // "Наука і освіта" – 2007. – № 3. – С. 45 – 52.

Подано до редакції 10.11.2010
